УДК: 061.22.057.87:001.63

Наказний М.О.
м. Дніпродзержинськ

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОГО ЗНАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглядаються перспективність та педагогічна доцільність розвитку проектного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах України, що формує в особистості вміння бачити та творити життєву перспективу, підкреслюється значущість педагогічної проектної діяльності як форми організації наукового знання учнівської молоді.

Актуальність проектного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах України ще раз підкреслює необхідність пошуку перспективних педагогічних технологій, спрямованих на формування конкурентноздатної особистості. Відомо, що проектне навчання формує особливий педагогічний стиль майже кожного навчального закладу, готує учнівську молодь до самостійного, дорослого життя, вчить критично мислити, а головне – приймати рішення в нестандартних життєвих ситуаціях. Звідси і мета нашої статті: підкреслити актуальність педагогічної проектної діяльності, її значущість як форми організації наукового знання учнівської молоді.

Дослідниками досить широко розглядається поняття "педагогічна проектна діяльність» (В.О.Жадько), яке засвідчує перспективність та педагогічну діяльність життєвого розвитку учнів (С.М.Шевцова). В процесі проектної діяльності досліджуються певні особливості проектного підходу до навчання та виховання, формування компетенцій, спрямованих на визначення способів діяльності (І.Г.Єрмаков, С.М.Шевцова).

Як важливу галузь діяльності людства проектування досліджують І.Єрмаков, С.Шевцова, Д.Пузіков. Вони формують головні вимоги до

© Наказний М.О., 2008

проектування компетентнісно спрямованої освіти, розглядають проектування як задум, план, прообраз певного об'єкта. Дослідники пропонують орієнтований план реалізації проектної діяльності у процесі розвитку життєвої компетенції, приділяючи особливу увагу соціальному проектуванню, розглядають інноваційний потенціал проектної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі (С.М.Шевцова), досліджують проектну педагогічну діяльність як основу відродження історичної пам'яті молоді (В.О.Жадько), розкривають метод проектів у контексті життєвих результатів діяльності учнів (І.Г.Єрмаков, С.М.Шевцова), аналізують історичний досвід використання методу проектів (О.Федоренко), розглядають проблеми взаємозв'язку проектної діяльності і духовної особистості вчителя (В.О.Жадько).

Важливе місце в педагогічнім проектуванні займає проектне творче мислення, яке слід постійно формувати [4], а сама проектна діяльність, по-перше, передбачає дотримання певного алгоритму й поєднання різних видів діяльності; по-друге, на різних етапах здійснення проекту реалізується повний її вид, що включає певні особливості проектного підходу до навчання, а саме:

а) навчання учнів проектуванню;

б) діяльнісний і контекстний підходи до навчання;

в) побудови процесу навчання;

г) інтеграція формального, неформального навчання, позашкільної освіти у системі неперервної компетентної спрямованості освіти;

д) роль вчителя в освітньому процесі;

е) розв'язання життєвих проблем;

є) розвиток творчого, проектного мислення учнів;

ж) забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку й саморозвитку виховання;

з) використання перспективних педагогічних технологій.

По-третє, проектна діяльність передбачає застосування основних методів підходу до навчання, (а саме: методи активного навчання, методи активізації творчого мислення, методи взаємонавчання); забезпечення реалізації класичного дидактичного принципу повноцінного зв'язку навчання із практикою (реальною дійсністю) тощо.

У процесі проектної діяльності, на думку І.Г.Єрмакова та С.М.Шевцової, діти оволодівають певними компетенціями, спрямо-

ваними на визначення способів діяльності, обрання для себе практичного виду діяльності, оволодіння практичною діяльністю, оцінювання результатів цієї діяльності.

Плюсами проектної діяльності є набуття вихованцями таких вмінь:

– планувати свою роботу;
– використовувати багато джерел інформації;
– самостійно відбирати й накопичувати матеріал;
– аналізувати, зіставляти факти;
– аргументувати думку;
– приймати рішення;
– установлювати контакти;
– створювати кінцевий продукт (фільм, журнал, проект, сценарій);
– презентувати створене перед аудиторією;
– оцінювати себе і команду [3, 60].

Відомо, що одним з основних напрямів реформування освіти, зокрема середньої, є впровадження компетентнісно спрямованого підходу. Життєва компетентність, на думку І.Єрмакова, С.Шевцової, Д.Пузікова, може трактуватися як проект, тоді її розвиток теж має проектуватися, тобто передбачатися на основі ретельного аналізу і самоаналізу суб'єкта життєвої компетентності та прогнозування суспільних умов її розвитку та функціонування.

Як бачимо, оптимальним продуктивним засобом переходу від традиційної школи до школи життєвої компетентності є педагогічне проектування. Проектування, за визначенням науковців, – це важлива галузь діяльності людства, спрямована на здійснення актів переходу від теорії до практики, від потенційного до актуального, від природного до штучного. Саме тому воно потужно увійшло у сферу соціального, стало її необхідним компонентом.

У цілому, ми згодні з думкою науковців, що педагогічне проектування – це специфічна галузь соціального проектування, яка покликана забезпечити адекватну реакцію освіти на зміни соціокультурного та інформаційно-технологічного середовища. Адекватна реакція – це випереджувальне відображення суспільних змін у змісті освіти, формах і методах навчання. Однак потенціал педагогічного проектування не варто обмежувати лише цим. Педагогічне

проектування дозволяє перетворити освітню галузь на системоутворювальний чинник суспільного розвитку – суспільні процеси відбуватимуться так, як їх запроектують освіта й наука.

Необхідно зауважити, що сучасні запити на педагогічне проектування більшою мірою спрямовують його на розробку та впровадження інноваційних підходів, осмислення того, що має бути. І.Єрмаков, С.Шевцова, Д.Пузіков формулюють наступні головні вимоги до проектування компетентнісно спрямованої середньої освіти:

1. Визначення головних параметрів життєвої компетентності (здатностей та компетенцій), очікуваних життєвих результатів від їх становлення та розвитку.

2. Виявлення механізмів, засобів розвитку життєвої компетентності, окремих компетенцій.

3. Окреслення змісту, методів та форм інноваційного навчально-виховного процесу, спрямованого на розвиток життєвої компетентності учнів.

4. Опис умов, необхідних для розвитку життєвої компетентності, головною серед яких є інноваційний загальноосвітній навчальний заклад – школа життєвої компетентності.

Таким чином, проектування компетентнісно спрямованої середньої освіти передбачає наповнення новим навчально-виховним змістом, а саме:

а) призначення початкової школи полягатиме в становленні життєвих навичок особистості учня;

б) призначення основної школи – розвиток функціональної грамотності учня, функціональних компетенцій, створення умов успішної життєдіяльності в суспільстві;

в) призначення старшої, профільної школи – оформлення життєвого проекту особистості, становлення індивідуально-особистісної технології життєтворчості, орієнтація учня на життєву самовизначеність, майбутню професію, трудову діяльність [5, 123-125].

Слушним, на нашу думку, є проектне бачення компетентнісно спрямованої освіти в розумінні І.Єрмакова, С.Шевцовій та Д.Пузікова. Дослідники розкривають здатність бачити та творити життєву перспективу: життєве проектування, яке виступає як індивідуально-особистісна техніка розробки ціннісного і ресурсного обґрунтування

та здійснення життєвих проектів. Змістом життєвого проектування, на думку дослідників, виступає процес свідомого і творчого визначення та здійснення особистістю власного життя, а сам життєвий проект представляється як ключова ланка життєвого проектування; динамічна, цілісна, ієрархічна система життєвих цілей особистості, яка визначає вірогідний прообраз (модель) майбутньої життєдіяльності, подальшого розвитку та функціонування особистості.

У ході реалізації особистістю життєвого проектування відбувається розкриття та реалізація життєтворчої стратегії життєздійснення [5, 162].

Досліджуючи метод проектів як задум, план, прообраз певного об'єкта, І.Єрмаков, С.Шевцова та Д.Пузіков вважають, що оптимального результату реалізації методу проектів у процесі навчання можна досягнути лише за виконання наступних умов:

1. Метод проектів повинен розглядатися як одна з провідних технологій у процесі інтерактивного навчання.

2. Необхідно забезпечити систему проектної діяльності учнів, враховуючи сензитивні періоди їх розвитку.

3. Учнівські проекти повинні виконуватися не лише в школі та вдома; вони мають стати системоутворювальною складовою соціальної практики учнів.

4. Інтегровані проекти, в яких беруть участь групи учнів, мають, як правило, міжпредметний характер, тому повинні супроводжуватися не одним вчителем, а командою вчителів, які викладають відповідні предмети. До складу команди варто залучити соціального педагога, фахівця із соціальної роботи.

5. Звичайно, бажано, аби учнівський проект корелювався з навчальною програмою та навчальним планом, індивідуальним навчальним планом учня. Але не варто, в межах розумного, обмежувати творчий пошук та пізнавальний інтерес учня.

6. Кожен учень повинен мати право на участь у проекті. Проектна діяльність має добровільний характер.

7. Участь у певних проектах має передбачатися в індивідуальних планах учнів [5, 180].

Дослідники пропонують наступний орієнтовний план реалізації навчальних проектів у процесі розвитку життєвої компетентності

учня. План передбачає реалізацію наступного різновиду навчальних проектів:

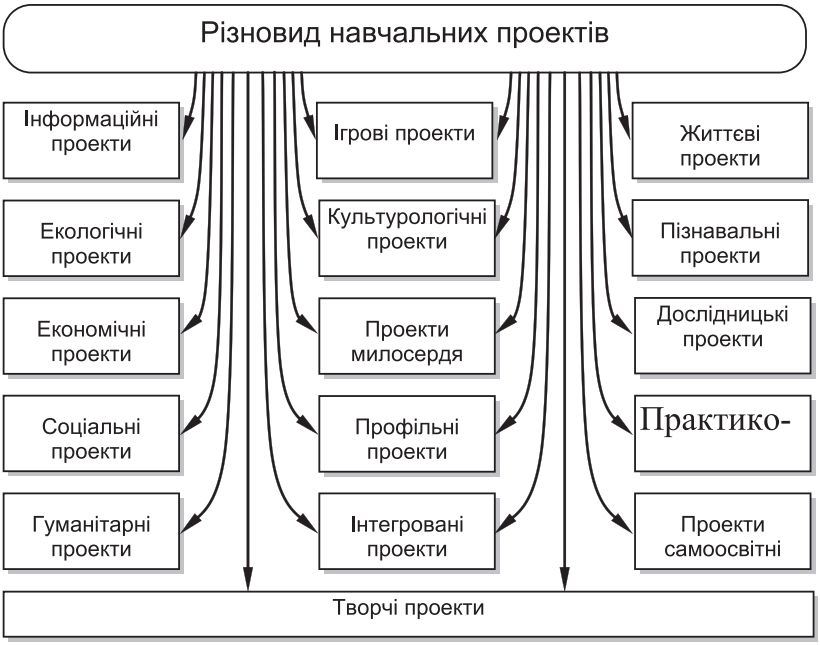

Рис. 1. Різновиди навчальних проектів за І.Єрмаковим, С.Шевцовою, Д.Пузіковим.

Слід підкреслити, що життєвий проект, на думку науковців, фіксує головну життєву лінію, визначає проекцію майбутнього життєвого шляху особистості, тому стратегія життя передбачає:

а) вибір вирішального для особистості напряму, способу життя, визначення головних життєвих цілей, етапів їхнього досягнення та послідовності цих етапів; стратегія включає як «задум життя», його ідеальний план, який необхідно здійснити на практиці, що неминуче пов'язано з подоланням суперечностей (наприклад, між бажаним і реальним);

б) розв'язання суперечностей існування, досягнення особистістю своїх життєвих цілей, тобто стратегія життя передбачає обов'язкову

реалізацію запланованого у практичній діяльності; об'єктивацію ідеального задуму у життєдіяльності, поведінці;

в) фіксацію процесу творення особистістю цінностей свого життя [5, 184].

Зосереджуючи увагу на розвитку життєстійкості та життєздатності учнями ліцею, І.Єрмаков та Д.Пузіков виділяють серед потужних засобів розвитку життєстійкості та життєздатності учня у загальноосвітньому навчальному закладі соціальне проектування (технологія розробки, ціннісного та ресурсного обґрунтування та реалізацію учнівських соціальних проектів). Соціальне проектування, на думку дослідників, можна розглядати як одну з складових технології проектування навчання та важливий напрям життєвої та соціальної практики учнів.

Робота над соціальним проектом передбачає усвідомлення учнем цілей та завдань майбутнього проекту, формування його задуму, визначення мети та завдань проекту, шляхів, способів та ресурсів, необхідних для його реалізації, розробку проектної документації (викладання положень проекту на папері), реалізацію проекту, аналіз результатів діяльності за проектом, написання звіту про участь у проекті [6, 201].

Враховуючи специфіку закладу освіти при розробці моделей школи життєвої компетентності, С.М.Шевцова не тільки враховує ряд змінних, які впливають на хід реалізації проекту, а й розкриває зміст та технологію проектування школи життєвої компетентності, виділяючи такі сім етапів:

1. Підготовка до проектування школи життєвої компетентності.

2. Передпроектний аналіз.

3. Вироблення проектних рішень. Розроблення проекту та програми його реалізації, визначення шляхів реалізації проекту.

4. Відпрацювання механізмів реалізації проекту. Пілотні дослідження.

5. Системні зміни життєдіяльності школи, передбачені проектом.

6. Аналіз результатів проектування.

7. Корекція результатів проектування [6, 204-206].

Розмірковуючи в цьому напрямі, слід наголосити, що в загальноосвітніх навчальних закладах проектна діяльність використовується

як при вивченні того чи іншого предмету (іноземна мова, фізика, математика, інформатика тощо), де відбувається плекання учня як творця і проектувальника свого життя, так і у позашкільній роботі, де за мету ставиться виконання виховних завдань. На думку В. Ассаул, не можна поділити проекти на наукові та суто виховні. Будь-який проект ставить на меті виконання як навчальних, так і виховних завдань. Головним завданням проектної діяльності є не набуття наукових знань, а допомога дитині зорієнтуватися у суспільному вирі подій та явищ – соціальних, економічних, інформаційних, а також оволодіти досвідом життя в громаді. Все це передбачає не пасивну адаптацію у соціумі, а розвиток активного творчого самоствердження у суспільстві з метою його розвитку та самовдосконалення [7, 241].

При організації роботи учнів за методом проектів можлива не тільки індивідуальна самостійна робота учнів, але й командна. Це дає змогу набувати комунікативних навиків та умінь: робота в команді в різних якостях, розгляд з різних точок зору однієї проблеми.

В цьому контексті В.Ассаул виділяє такі етапи роботи над проектом:

1. Формування цілей, виявлення проблеми, суперечностей, формулювання завдання.
2. Обговорення можливих варіантів обстеження, вибір способів.
3. Самоосвіта і актуалізація знань.
4. Продумування ходу діяльності, розподіл обов'язків.
5. Дослідження: вирішення окремих завдань, компонування тощо.
6. Узагальнення результатів і висновки.
7. Наявність успіхів та помилок. Корекція.

Використовуючи проектний метод навчання, на думку В. Ассаул, діти осягають всю технологію розв'язання завдань: від постановки проблеми до представлення результату. Проекти можуть мати відношення до самих різних сфер людської діяльності, завдяки чому учні знайомляться з «дорослими проблемами», набувають навички розв'язання актуальних питань сучасності, пов'язаних з екологією, економікою, безпекою природи і людини. Через набутий досвід відбувається знайомство з виробництвом, маркетингом, підприємством, світом різних професій. Досягається зв'язок теоретичних знань із практичними уміннями [7, 242].

На відмінку від В.Ассаул Т.Супрун, розглядаючи планування проектно-тематичної діяльності у початковій школі, визначає такі чотири етапи роботи над проектом:

I. Пошуковий етап.

1.1. Вибір теми й обґрунтування назви проекту.

1.2. Формування мети проекту.

1.3. Визначення кола навчальних предметів.

1.4. Конкретизація способів дослідження проблеми.

II. Підготовчий етап.

2.1. Створення підгруп учнів.

2.2. Запрошення батьків до співпраці.

III. Технологічний етап.

3.1. Підбір інформації за тією чи іншою темою.

3.2. Обробка інформації за темою проекту.

IV. Підсумковий етап.

4.1. Аналіз результатів запропонованого дослідження.

4.2. Узагальнення результатів за темою проекту.

4.3. Внесення пропозицій, надання рекомендацій у формі написання рефератів, підготовки статей [8, 250-252].

Поряд з цим, аналізуючи етапи роботи над проектом, дослідники часто розглядають проектно-дослідницьку діяльність не тільки при вивченні того чи іншого предмету, а й навіть у початковій ланці освіти. Так Н. Абашина підкреслює, що проект є ідеальною формою навчання дітей у початковій школі. До того ж, зазначає дослідниця, «проектна діяльність сприяє загальному розвиткові особистості дитини» [9, 272].

Саме тому головною перевагою проектної діяльності є те, що дитина з великою зацікавленістю виконує ту діяльність, працює з тією інформацією, яку обирає самостійно. Ось чому метод проектів, на думку О.Власюк, приносить велике задоволення учням як під час роботи, так і при захисті, оскільки діти бачать результати своєї праці [10, 229].

Прикладом застосування методу проектів на уроках гуманітарного циклу, як зазначає Т.Шаповалова, є міжпредметний колективний (груповий) короткотерміновий науково-пошуковий проект за такою схемою:

1. Поділ учнів на групи.

2. Пошукова робота груп, спрямована на виконання конкретних завдань.

3. Корекція (поправка), підготовка до захисту.

4. Захист проекту під час урочної діяльності.

5. Оцінка [11, 328].

При цьому В.Іщенко зауважує, що слід приділяти багато уваги підготовчому етапу, тобто проведенню заходів для підвищення мотивації у навчанні учнів, а також виробленню у дітей вмінь, необхідних для участі в проекті, таких, як:

а) самостійність у роботі над пошуком;

б) аналіз знайденого матеріалу;

в) творчий підхід до справи;

г) любов до культури і традицій своєї країни [12, 329].

Тобто метод проектів, без сумніву, виступає однією з складових впровадження інтерактивного навчання і виховання, що спрямоване на плекання особистості як творця і проектувальника свого життя [13, 332].

Таким чином, педагогічна проектна діяльність:

а) формує проектне творче мислення, поєднуючи різні види діяльності;

б) передбачає методи активного навчання, забезпечуючи повноцінний зв'язок теорії з практикою;

в) визначає способи "живої» діяльності, виступає механізмом впровадження компетентністно спрямованого підходу;

г) забезпечує адекватну реакцію освіти на зміни соціокультурного та інформаційно-технологічного середовища;

д) розробляє та впроваджує різновид інноваційних підходів;

е) розглядає важливі аспекти соціального проектування як одного з важливих напрямів життєвої практики учнів;

є) заступає засобом вивчення того чи іншого предмету (географія, біологія, фізика тощо);

ж) забезпечує технологію розв'язання завдань: від постановки мети – до кінцевого результату.

Реалізація далеко не повної низки зазначених нами змістовних завдань дозволяє підкреслити значущість на сучасному етапі

педагогічної проектної діяльності як форми організації наукового знання учнівської молоді.

Література:

1. Жадько В. О. Педагогічна проектна діяльність як основа відродження історичної пам'яті молоді // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.

2. Шевцова С. М. Інноваційний потенціал проектної діяльності в ліцеї // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.

3. Єрмаков І. Г., Шевцова С. М. Метод проектів у контексті життєвих результатів діяльності учнів // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.

4. Ильин Г. Л. Научно-педагогические школы: проективный подход: Монография – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1999.

5. Єрмаков І. Г., Шевцова С. М., Пузіков Д. Проектне бачення компетентності спрямованої освіти у ліцеї // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.

6. Шевцова С. М., Проектування компетентнісно спрямованої освіти у ліцеї // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.

7. Ассаул В. Метод проектів у виховній роботі // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.

8. Супрун Т. Планування проектно-тематичної діяльності у початковій школі // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.

9. Абашина Н. Проектна-дослідницька діяльність при вивченні іноземних мов у початковій школі // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.

10. Власюк О. Проектна діяльність – перспектива розвитку особистості // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.

11. Шаповалова Т. Метод проектів на уроці української мови // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.

12. Іщенко В. Інноваційний потенціал проектної діяльності // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.

13. Іщенко В. Інноваційне забезпечення педагогічного процесу через проектну діяльність // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.

Стаття надійшла до редакції 20.12.08